

Var ska vi bo på ålderns höst?

Stort behov av nya platser på äldreboenden

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Inledning	4
Rapportens disposition	4
Omsorgstagare på särskilda boenden för äldre	5
Nivå och utveckling av antalet och andelen omsorgstagare	5
Vilka är skälen till en minskande andel äldre på särskilda boenden?	8
Behov av platser och boende fram till år 2032	10
Demografisk utveckling	10
Behovet av platser på särskilda boenden år 2032	11
Byggtakt under åren 2017–2024 och planerade byggprojekt	13
Behov av platser på särskilda boenden på kommunnivå	15
Skillnader i tillgänglighet på särskilda boenden mellan kommuner och resurser till äldreomsorgen	15
Bedömning av behovet av platser på särskilt boende i de 50 största svenska kommunerna fram till 2032	18
Bilaga 1	22
Bilaga 2	23

Kontaktpersoner:

Anna Bergendal, näringspolitisk expert Äldreomsorg
anna.bergendal@vardforetagarna.se

Björn Arnek, branschekonom
bjorn.arnek@vardforetagarna.se

Layout och sättning: Elin Oskarsson

Sammanfattning

Den svenska äldreomsorgen står, på grund av den åldrande befolkningen, inför stora utmaningar. De närmaste 10 åren kommer vi att bli 200 000 fler svenskar som är över 80 år. Det beror på en kombination av stora ålderskullar från början på 40-talet och en successiv ökning av antalet levnadsår efter 65 års ålder.

Vi lever längre, men behovet av vård och omsorg de sista åren minskar inte, det skjuts bara framåt. Kanske ökar tiden med behov av omsorg till och med lite. Därför är det oroande att andelen av de äldre som får plats på ett särskilt boende successivt minskar över tid. Den minskningen beror, enligt Vårdföretagarnas bedömning, på tuffare biståndsbedömningar ute i landets kommuner.

Förra hösten publicerade Vårdföretagarna en rapport med slutsatsen att 28 000 fler äldre kommer att vara i behov av en plats på ett äldreboende år 2032 jämfört med år 2022. I årets rapport har vi gjort om analysen utifrån mer finfördelade åldersgrupper. Resultatet blir en i närmaste oförändrad prognos. Samtidigt ser vi att andelen äldre som fått plats på äldreboenden fortsätter att minska, vilket enligt vår analys beror på en tuffare biståndsbedömning i kommunerna. Det innebär att allt fler äldre inte får den hjälp de behöver.

Under den senaste femårsperioden har det färdigställts drygt 2 000 lägenheter på äldreboenden per år samtidigt som antalet äldre som bor på särskilda boenden inte ökat. En trolig hypotes är att de nya lägenheterna inte inneburit någon större nettoökning av antalet lägenheter, utan att det i huvudsak handlats om att gamla uttjänta boenden ersatts med nya. Det kan också handla om att boenden behövs på andra platser än där de befintliga finns.

Det framtida behovet skiljer sig kraftigt åt mellan kommuner, inte minst beroende på att ökningen av antalet äldre i kommunerna skiljer sig åt. När det gäller att tillgodose de äldres behov av platser på äldreboenden är skillnaderna mellan landets kommuner stora. Andelen av de äldre som bor på särskilt boende är nästan dubbelt så stor bland de mest generösa kommunerna jämfört med de minst generösa. Vi ser inte att kommunerna med en låg andel äldre på särskilt boende kompenserar detta med hemtjänst.

Sammantaget kvarstår prognosen att det behövs minst 28 000 nya platser på särskilda boenden från år 2022 till år 2032.

Inledning

I november 2023 publicerade Vårdföretagarna rapporten "Var ska vi bo på ålderns höst". Syftet med den rapporten var att bedöma behovet av platser på särskilda boenden för äldre på såväl kort som lång sikt. Bakgrunden var det faktum att den svenska äldreomsorgen, på grund av den åldrande befolkningen, står inför stora utmaningar de kommande tio åren. Antalet personer 80 år och äldre bedöms öka med närmare 250 000 mellan år 2022 och år 2032.

Slutsatsen i rapporten var att behovet av särskilda boenden ökar successivt framöver. Fram till år 2032 kommer 28 000 fler äldre att vara i behov av en plats på ett äldreboende jämfört med år 2022, en byggtakt som Sverige inte är i närheten av.

Nu, ett år senare, publicerar vi en ny rapport med syftet att följa upp utvecklingen sedan den förra rapporten och komplettera analysen av behovet samt bedöma behovet på kommunnivå.

Rapportens disposition

Rapporten är disponerad enligt följande:

Avsnitt ett inleds med en beskrivning av utvecklingen under den senaste tioårsperioden avseende antalet och andelen äldre som bor på särskilda boenden. Därefter följer en diskussion om orsakerna till den minskade andelen äldre med plats på särskilda boenden.

I avsnitt två görs en uppföljning av den bedömning av behovet som vi gjorde i föregående rapport hösten 2023 och hur den faktiska utvecklingen förhåller sig till den. En redovisning av utvecklingen av nybyggda boenden görs också.

I avsnitt tre görs en bedömning av behovet av platser på särskilda boenden i de 50 största kommunerna i Sverige fram till år 2032. Avsnittet inleds med en redovisning av spridningen mellan landets kommuner av andelen äldre som har en plats på ett särskilt boende idag.

Omsorgstagare på särskilda boenden för äldre

I det här avsnittet redovisas det genomsnittliga antalet personer per år som bott på särskilda boenden för äldre i landet under åren 2014–2023 samt hur stor andel av de äldre de utgjort. Därefter diskuteras om den minskning av andelen äldre med plats på särskilda boenden som skett under perioden beror på ett faktiskt minskat behov eller om det kan finnas andra orsaker till utvecklingen.

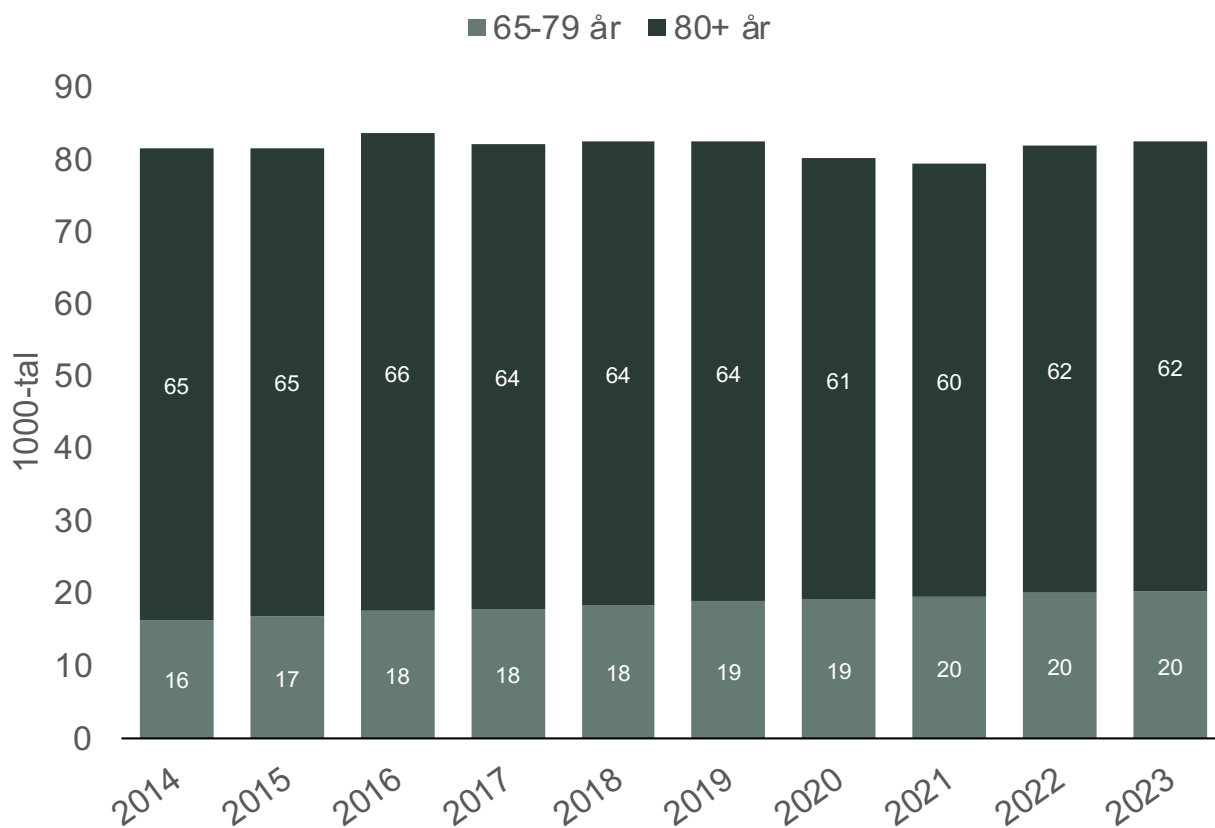
Nivå och utveckling av antalet och andelen omsorgstagare

Under oktober 2023 bodde drygt 82 000 äldre på ett särskilt boende i Sverige, se diagram 1. Av dessa var 62 000, motsvarande 76 procent, 80 år eller äldre. Mellan oktober 2023 och oktober 2022 skedde en ökning av antalet äldre på särskilt boende från knappt 82 000 till drygt 82 000. Antalet var därmed tillbaka på 2019 års nivå, efter en tydlig nedgång under pandemiåren.

Utvecklingen för de två åldersgrupper som redovisas i diagrammet har sett olika ut. Antalet personer som är 80 år eller äldre och bor på särskilda boende minskade från 2016 till 2021, från i genomsnitt drygt 66 000 till i genomsnitt 60 000. Nu har en viss återhämtning skett och under oktober 2023 bodde 62 000 äldre på de särskilda boendena. I åldersgruppen 65–79 år ökade antalet äldre på särskilda boenden, från 16 000 år 2015 till 20 000 år 2023, en ökning motsvarande drygt 20 procent.

Diagram 1

Antal äldre på särskilda boenden 2014–2023

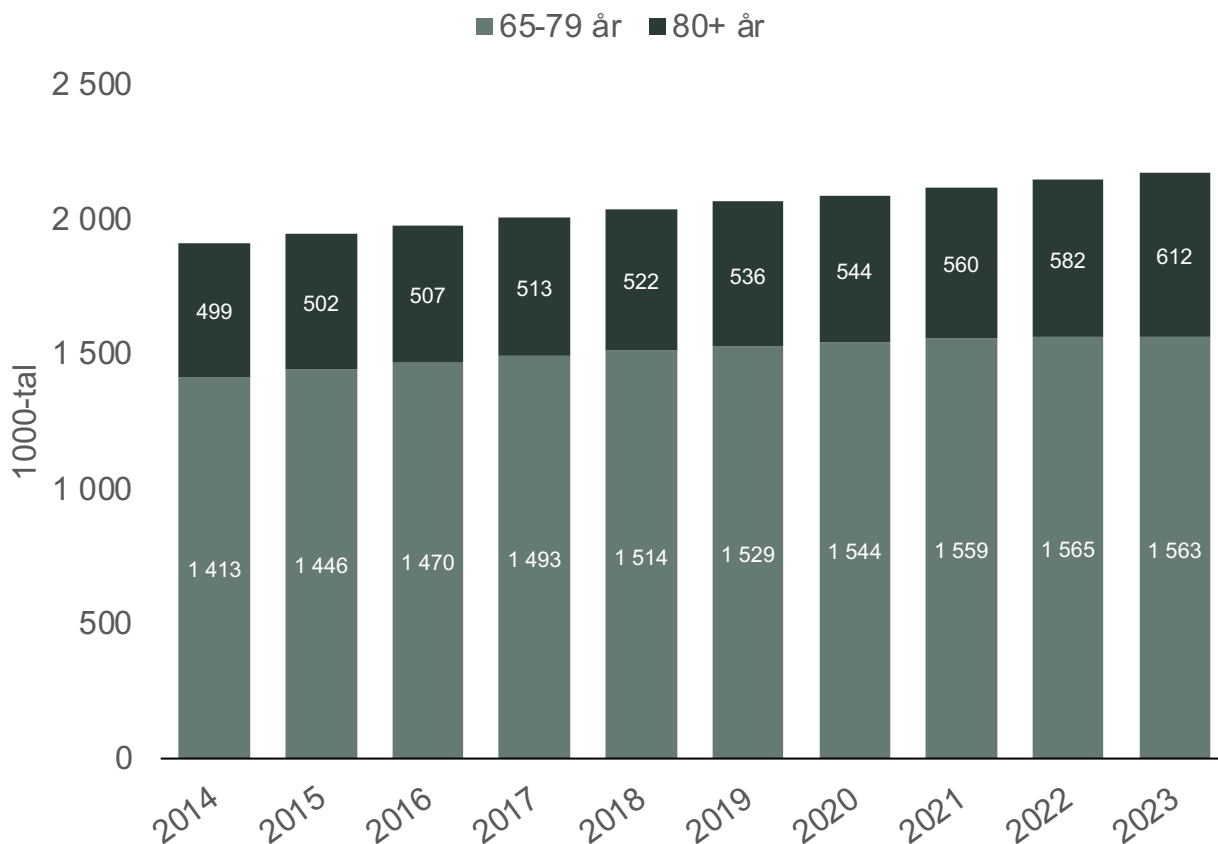

Källa: Socialstyrelsen (Statistikdatabasen om äldreomsorg) perioden 2014–2020 oktober månad och Statistik om socialtjänstinsatser till äldre perioden 2021–2023

Nedgången i antalet personer 80 år eller äldre som bor på särskilda boenden beror inte på att gruppen minskat i storlek under perioden. Tvärtom har den ökat kraftigt den senaste 10-årsperioden, se diagram 2. Antalet personer 80 år och äldre har ökat med drygt 110 000 personer, motsvarande drygt 20 procent. I åldersgruppen 65–79 år har ökningen antalsmässigt varit ännu kraftigare. Antalet individer blev 150 000 fler under perioden år 2014–2023, motsvarande en ökning med 12 procent.

Diagram 2

Den äldre befolkningen i Sverige perioden 2014–2023

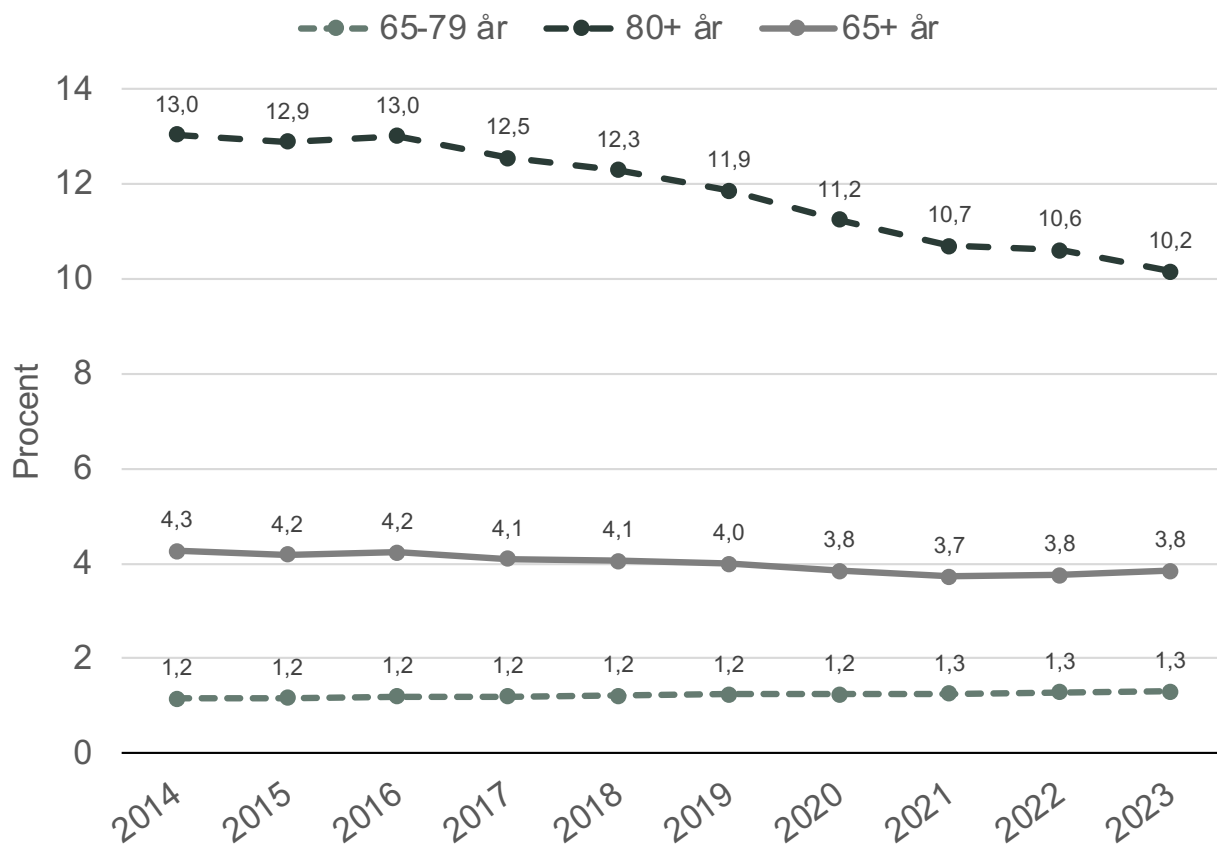
Källa: SCB

Kombinationen av ett i stort sett oförändrat antal äldre med plats på särskilda boenden och en ökning av antalet äldre totalt har inneburit att andelen äldre med plats på ett boende har minskat under den senaste 10-årsperioden, från 4,3 procent till 3,8 procent, se diagram 3.

Utvecklingen ser dock olika ut i de olika åldersgrupperna 65–79 år respektive 80 år och äldre. I den första gruppen har andelen, trots den kraftiga ökningen av antalet personer, ökat något, från 1,2 till 1,3 procent. En förklaring till den ökade andelen är sannolikt att genomsnittsåldern i gruppen ökat med cirka ett år under perioden.

För den äldre åldersgruppen har dock utvecklingen varit den motsatta. Kombinationen av färre äldre med plats på ett särskilt boende och en stor ökning av antalet äldre totalt i åldersgruppen har lett till att andelen med en plats på ett särskilt boende har minskat från 13,0 procent år 2014 till 10,2 procent år 2023.

Diagram 3 Andelen äldre omsorgstagare på särskilda boenden för äldre perioden 2014–2023

Källa: Socialstyrelsen (Statistikdatabasen om äldreomsorg) perioden 2014–2020 oktober månad, Statistik om socialtjänstinsatser till äldre perioden 2021–2023 och SCB

Vilka är skälen till en minskande andel äldre på särskilda boenden?

I diskussion om behovet av äldreomsorg brukar det faktum att de äldre lever allt längre, samtidigt som de blir friskare vara ett argument för att en allt mindre andel av de äldre får äldreomsorg. Men frågan är om utvecklingen kan förklaras av minskade behov eller om det finns andra bakomliggande skäl. I Vårdföretagarnas rapport hösten 2023 lyftes flera faktorer som vi bedömde bidrog till den minskande andelen. Vi fann att det fanns omständigheter som talade för att det blivit svårare att få plats på särskilda boenden, bland annat att den genomsnittliga vistelsetiden minskat. Det tyder på att de som beviljas en plats är sjukare nu än tidigare. Vi konstaterade också att utvecklingen inte kunde förklaras av att fler äldre fick hemtjänst. Tvärtom minskade andelen äldre med hemtjänst under perioden. De äldre som fick hemtjänst av den omfattning som kan motsvara omsorgen på ett särskilt boende var få och ökade inte i antal.

I årets rapport kompletterar vi med ytterligare data som stödjer tesen om att tuffare biståndsbedömningar är en viktig förklaring till minskningen av andelen äldre med plats på särskilda boenden.

Enligt en svensk studie¹, som undersökte medellivslängd och omsorgsbehov hos äldre individer under perioden 1992–2011, framkom att ett ökat antal levnadsår för äldre personer också medförde att åren med komplexa sjukdomsbesvär ökade i slutet av livet. Detta var särskilt tydligt för kvinnor. Samtidigt fick en allt mindre andel av de äldre som hade komplexa hälsoproblem en plats på ett särskilt boende. Enligt studien minskade andelen som fick en plats på ett särskilt boende i gruppen från 58 procent år 2002 till 37 procent år 2011.

I en annan studie, den s.k. SNAC-studien, som är gjord av forskare på Stiftelsen Stockholms läns Äldrecentrum, fann man att andelen äldre med stora omsorgsbehov som beviljats plats på särskilt boende minskade under perioden 2017 till 2019 jämfört med åren före 2017. Andelen som beviljats boende var 20 procent lägre och förändringen var snarlik i alla Stockholms stadsdelar.

De stora skillnaderna mellan hur stor andel äldre som beviljas plats på särskilt boende i olika kommuner talar också för att biståndsbedömningen är central. (Se diagram 7 längre fram.) Skillnaderna kan kanske delvis förklaras av naturliga faktorer men att variationerna i omsorgsbehov skulle vara så stora mellan kommuner är inte sannolikt. Detta är en tydlig indikation på att kraven för att få plats på ett särskilt boende skiljer sig åt i kommunernas biståndsbedömning och att många äldre inte får plats på ett boende trots att de har behov av det.

Sammanfattningsvis indikerar det som beskrivits ovan dels att behovet inte minskar med fler levnadsår utan endast skjuts framåt och kanske faktiskt till och med ökar något, dels att allt färre äldre får sina behov tillgodosedda. Det stödjer tesen att den successiva nedgången i andelen av befolkningen 80 år och äldre med plats på ett särskilt boende till stor del kan förklaras av en hårdare biståndsbedömning i kommunerna.

¹ Meinow B, Li P, Jasilionis D, et al. Trends over two decades in life expectancy with complex health problems among older Swedes: implications for the provision of integrated health care and social care. BMC public health 2022;22(1):759.

Behov av platser och boenden fram till år 2032

I detta avsnitt följer vi upp vår prognos av behovet av särskilda boenden för äldre som gjordes föregående år. Dels kommer vi att med hjälp av mer detaljerad statistik över andelen av de äldre i olika ålderskohorter som har plats på ett särskilt boende göra en förnyad bedömning av behovet fram till år 2032, dels kommer vi att stämma av vår tidigare prognos mot utvecklingen av antalet äldre som har fått en plats på ett boende under det senaste året. Avslutningsvis görs en redovisning av byggtakten av nya särskilda boenden under år 2023 och vilka planer som finns för att uppföra nya boenden för att möta kommande behov.

Demografisk utveckling

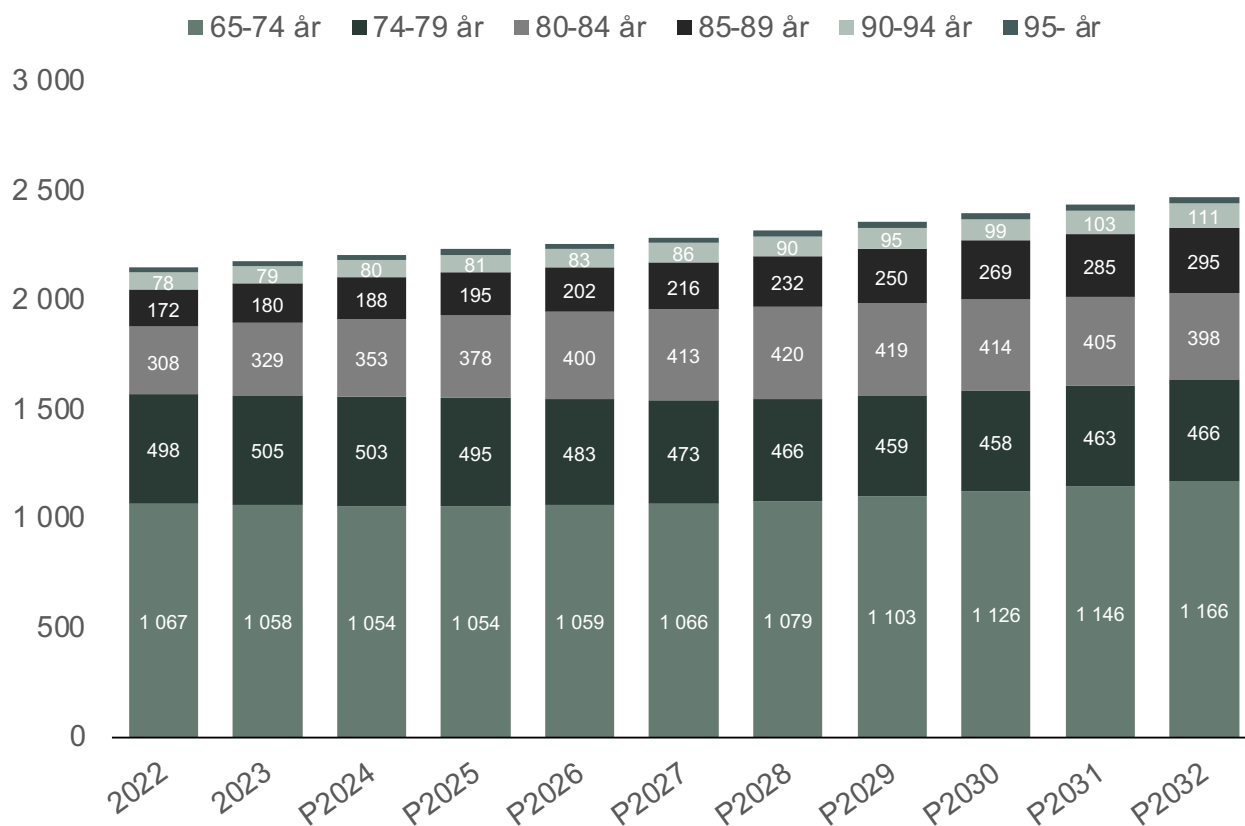
Inledningsvis redovisas SCB:s prognos över den demografiska utvecklingen avseende personer 65 år och äldre under perioden 2022 till 2032 uppdelad på sex ålderskohorter. Då det finns uppgifter om hur många äldre inom varje ålderskohort som har en plats på ett särskilt boende möjliggörs en mer detaljerade bedömning av det framtida behovet jämfört med föregående års rapport där vi endast utgick från två ålderskohorter.

Med utgångspunkt i den demografiska framskrivningen i kombination med antagandet om hur stor andel i olika åldersgrupper som behöver en plats på särskilt boende görs en förnyad prognos av behovet av särskilda boenden under perioden.

Den demografiska utvecklingen i Sverige fram till 2032 präglas av den mycket stora tillväxten av personer som är 80 år eller äldre. Det är i huvudsak en konsekvens av att de stora barnkullarna födda under 1940-talet nu når höga åldrar. Enligt SCB:s prognos ökar befolkningen 80 år och äldre från knappt 600 000 personer år 2022 till närmare 840 000 år 2032, en ökning med runt 240 000 personer, motsvarande 50 procent (se diagram 4). Detta är en utveckling som sker snabbast under perioden 2023 till 2028 då ökningen i åldersgruppen kommer att vara drygt 30 000 personer i genomsnitt per år. Ökningen fortsätter sedan år för år fram till år 2032, men den genomsnittliga ökningstakten sjunker till cirka 15 000 personer per år. Samtidigt ökar antalet personer mellan 65–79 år med totalt cirka 65 000 under hela perioden.

Utvecklingen för de olika ålderskohorterna bland de som är 80 år och äldre varierar. I den yngsta kohorten, 80–84 år, sker en kraftig ökning mellan åren 2022 och 2028 då antalet bedöms öka med 112 000 äldre. Därefter minskar antalet i kohorten med drygt 20 000 individer fram till år 2032. I kohorterna från 85 år och uppåt bedöms antalet individer öka samtliga år mellan 2022 och 2032. Antalet i individer i kohorten 85–89 år ökar exempelvis med drygt 120 000 under perioden 2022 till 2032.

Diagram 4 Prognos över antalet personer i olika åldersskullarna 65 år och äldre perioden 2022–2032

Källa: Befolkningsframskrivning (SCB)

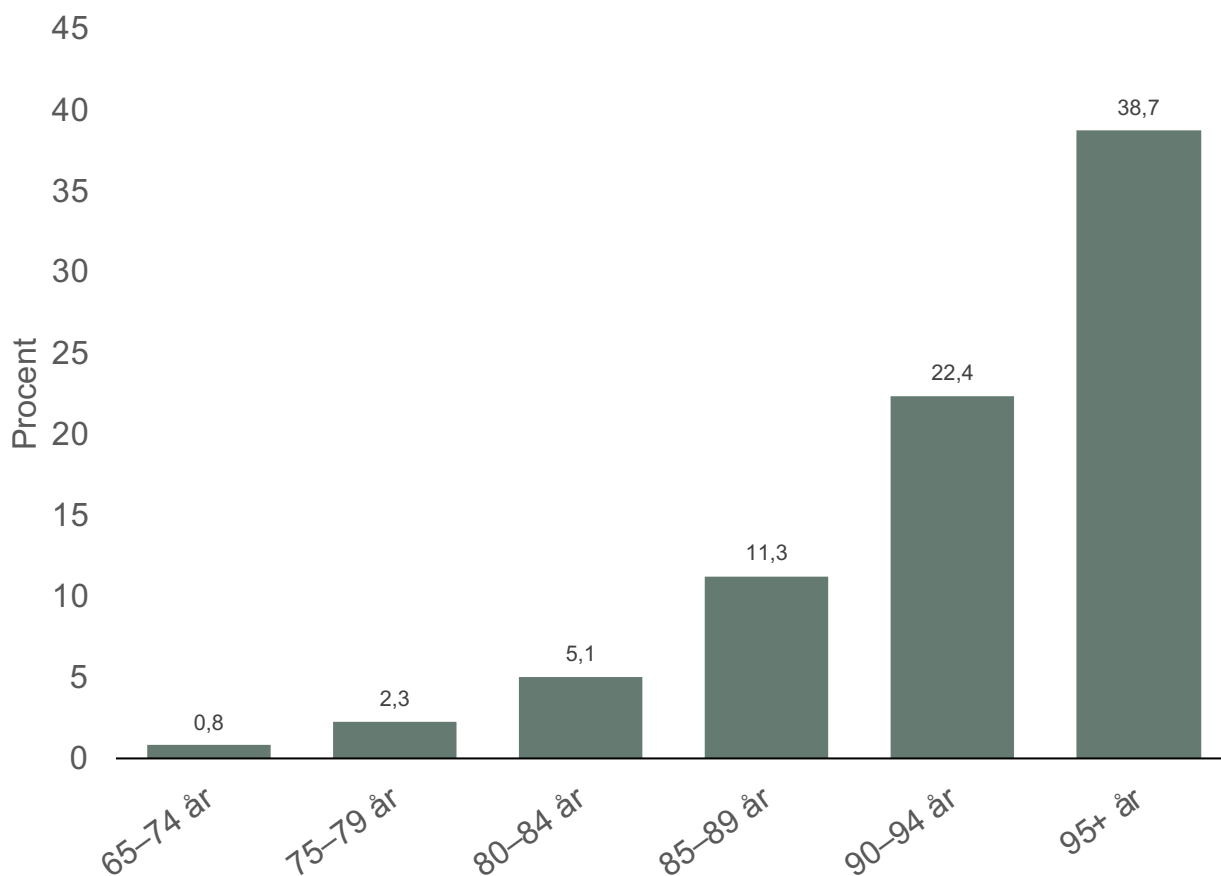
Behovet av platser på särskilda boenden år 2032

I bedömningen av behovet av platser på särskilda boenden fram till år 2032 utgick vi, som beskrevs ovan, i rapporten föregående år från att andelen i de två ålderskohorterna 65–79 år och 80 år och äldre som hade behov av boenden var densamma under kommande år som under år 2022. Det gav resultatet att det behövdes 28 000 fler platser år 2032 jämfört med år 2022.

I årets prognos utgår vi från sex ålderskohorter i stället för två, se diagram 4 ovan. Syftet med att utgå ifrån mer finfördelade åldersgrupper är att få en mer exakt prognos. Liksom föregående år räknar vi på behovet fram till år 2032 baserat på hur stor andel av de äldre som hade plats på särskilt boende år 2022.

I diagram 5 visas andelarna i respektive ålderskohort som hade en plats på ett särskilt boende i oktober 2022. Som framgår av diagrammet ökar andelen mycket kraftigt mellan de olika ålderskohorterna, ju högre ålder desto högre andel. I exempelvis ålderskohorten 65–74 år var det en knapp procent som hade en plats på ett särskilt boende medan det i ålderskohorten 95+ år var nästan 40 procent.

Diagram 5 Andel av de äldre i olika ålderskohorter med plats på ett särskilt boende för äldre i oktober 2022

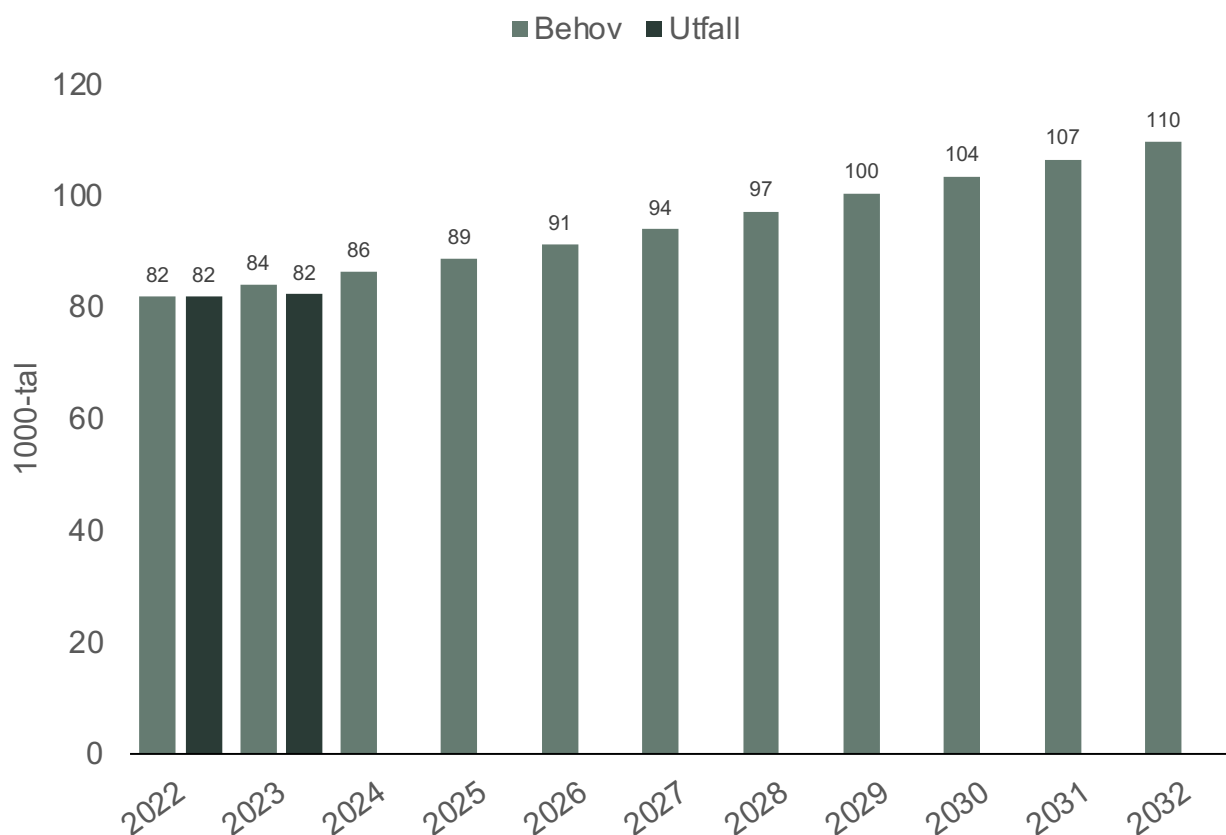
Källa: Statistik om socialtjänstinsatser till äldre perioden 2022 (Socialstyrelsen) och Befolkningsstatistiken (SCB)

Eftersom vi i årets rapport utgår från en mer detaljerad statistik uppkommer frågan om det långsiktiga behovet av särskilda boenden förändras jämfört med föregående års prognos. Svaret är att prognosen i princip är oförändrad. Från år 2022 till år 2032 uppskattas behovet även nu till 28 000 fler platser (se diagram 6).

Dock innebär den mer detaljerade statistiken att utvecklingen av behovet under perioden får ett något annat förlopp. Ökningen av behovet är något lägre i början, men blir större mot slutet av perioden. Under perioden 2023–2028 ökar behovet med i genomsnitt 2 500 platser per år medan det under perioden 2029–2032 ökar med i genomsnitt 3 200 platser per år.

Enligt prognosen ökade behovet mellan år 2022 och 2023 med 2 200 platser. Samtidigt var det bara 600 fler äldre som fick plats på ett särskilt boende under perioden. (se diagram 6). Det skulle i så fall innebära att 1 600 äldre inte fick sitt behov tillgodosett under 2023.

Diagram 6 Bedömning av behovet av nya platser på särskilda boenden för äldre 2022–2032 samt utfallet 2023

Källa: Statistikom socialtjänstinsatsertilläldreperioden 2022 (Socialstyrelsen) och Befolkningsframskrivning (SCB), egna beräkningar

Byggtakt under åren 2017–2024 och planerade byggprojekt

Som noterats tidigare i rapporten har antalet äldre som bor på särskilt boende varit i stort sett oförändrat under senare år, detta trots att det har byggts nya särskilda boenden och lägenheter för äldre under perioden år 2017–2024.

Enligt Boverket statistik² över nya särskilda boenden har drygt 240 boenden med totalt cirka 14 000 lägenheter färdigställts under perioden 2017–2024³ (se tabell 1). Därutöver har ett antal befintliga fastigheter byggts om, vilket gett ytterligare lägenheter. Totalt har därmed cirka 14 400 lägenheter tillförts under perioden. Eftersom antalet äldre på särskilt boende inte har ökat under perioden är vår tolkning att de nya lägenheterna inte inneburit någon större nettoökning av lägenheter utan att det i huvudsak handlat om att gamla boenden ersatts med nya. Orsaken är, som tidigare nämnts, att det finns

² Baserat på investeringsstöd

³ Under 2024 är det statistik över perioden januari till och med september

många särskilda boenden för äldre som inte uppfyller dagens krav och som därför måste ersättas. Det kan också bero på att boenden behövs på andra platser än där de befintliga finns.

Genomsnittstorleken, det vill säga det genomsnittliga antalet lägenheter per boende var i genomsnitt 57 lägenheter under perioden.

Om denna byggtakt fortsätter kommer det att ha byggts cirka 17 000 nya lägenheter fram till år 2032. Det skulle då saknas närmare 11 000 lägenheter år 2032 för att behoven ska tillgodoses. Om en del av de nya lägenheterna ersätter äldre särskilda boenden som behöver avvecklas kan underskottet bli ännu större. Det är i sammanhanget viktigt att poängtera att antalet äldre inte ökade lika snabbt 2017–2024 som det kommer att göra fram till 2032.

Tabell 1 Antal nya särskilda boenden för äldre och antalet nya lägenheter perioden 2017–2024

	Nya boenden	Lägenheter	Snittstorlek	Tillbyggnader	Totalt
2017	23	1 129	49	6	1 135
2018	26	1 283	49	18	1 301
2019	39	1 971	51	84	2 055
2020	50	3 127	63	4	3 131
2021	42	2 712	65	84	2 796
2022	19	1 158	61	65	1 223
2023	24	1 341	56	40	1 381
2024*	21	1 294	62	84	1 378
Medel 2017-2024	31	1 752	57	48	1 800

*jan-sep 2024

Källa: Boverket, egna beräkningar

Förutom det som redovisats i tabell 1 ovan har investeringsstöd beviljats till ytterligare 30 boenden med cirka 1 800 lägenheter. Ytterligare drygt 80 lägenheter i befintliga boenden är också planerade. Totalt är det nästan 1 900 lägenheter i "pipeline".

Detta ska ställas mot det underskott i behovet på cirka 1 600 lägenheter som uppskattats i denna rapport för 2023 samt ett ökat behov av platser under 2024 och 2025 på cirka 4 500 platser (se diagram 6). Det finns ett glapp mellan behovet av platser de närmaste åren och antalet lägenheter som bedöms tillkomma. Det är därför stor risk att många av de äldre som har behov av plats på ett särskilt boende inte kommer att kunna få det under de närmaste åren.

Behov av platser på särskilda boenden på kommunnivå

I detta avsnitt görs en bedömning av behovet av särskilda boenden fram till år 2032 i de 50 största kommunerna i Sverige. Inledningsvis beskrivs skillnader mellan kommuner i Sverige i andelen äldre som bor på särskilda boenden samt om dessa skillnader kompenseras med hemtjänstinsatser.

Skillnader i tillgänglighet på särskilda boenden mellan kommuner och resurser till äldreomsorgen

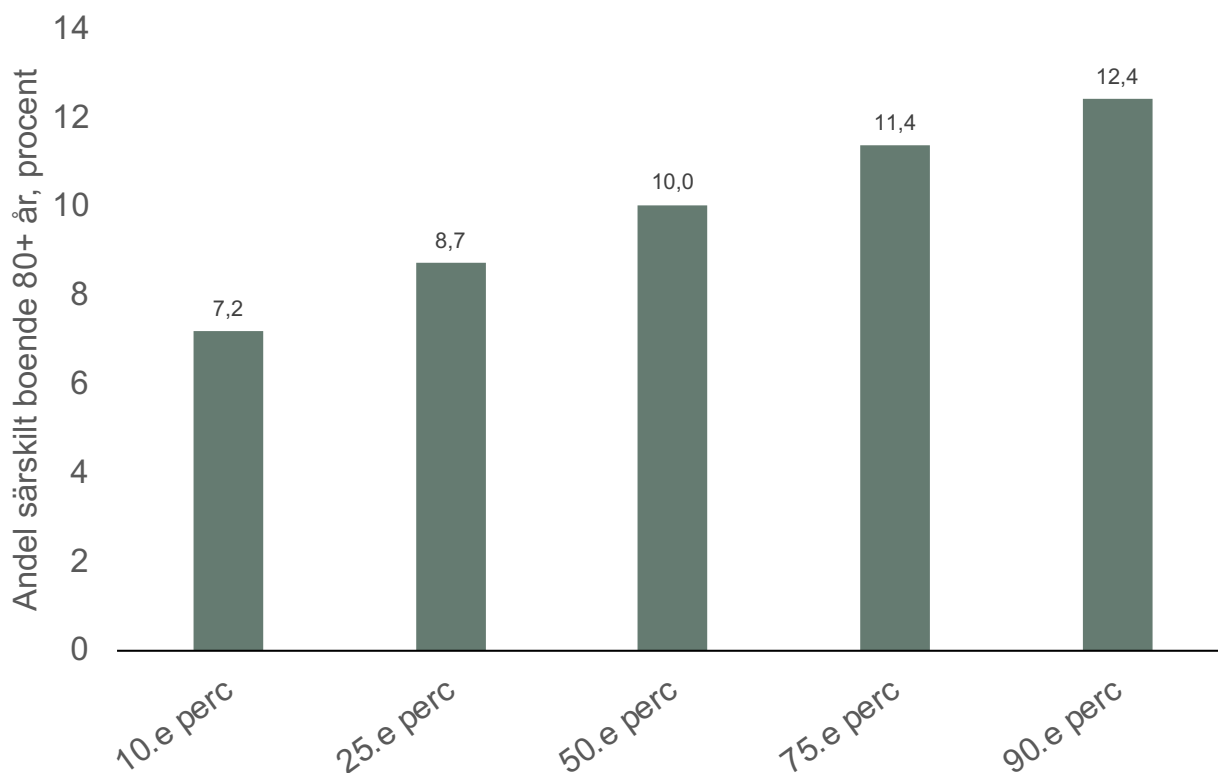
I vår rapport från hösten 2023 försökte vi hitta förklaringar till den nedgång i andelen äldre som fått plats på ett särskilt boende under senare år. Vi utgick från övergripande mått på riksnivå och vår bedömning var att tuffare biståndsbedömningar var en viktig förklaring till nedgången.

Det är kommunerna som ansvarar för att tillgodose behovet av omsorg för de äldre. Med utgångspunkt i Socialtjänstlagen fattas biståndsbeslut om de äldres behov av äldreomsorg enskilt i varje kommun. I årets rapport prognostiserar vi därför behovet av särskilda boenden i Sveriges 50 största kommuner.

Innan bedömningarna görs för dessa 50 kommuner är det dock viktigt att undersöka om det finns skillnader mellan kommunerna i hur stor andel av de äldre som får en plats på ett särskilt boende. Om det finns stora skillnader kan det indikera att biståndsbedömningarna sett olika ut i olika kommuner och att de därför inte reflekterar de faktiska behoven. Då bedömningarna ska utgå från framtida behov måste olikheterna i behovsbedömningar justeras för att bedömningarna ska bli meningsfulla.

I diagram 7 redovisas spridningen i andelen personer 80 år och äldre som hade en plats på ett särskilt boende i Sveriges kommuner i oktober 2023. I 10 procent av kommunerna låg andelen på 12,4 procent eller högre, se 90:e percentilen (definition av percentiler i Bilaga 1). I 10 procent av kommunerna var andelen 7,2 procent eller lägre, se 10:e percentilen. Andelen som hade en plats i kommunen vid den 90:e percentilen var alltså över 70 procent högre än i kommunen vid den 10:e percentilen. Denna stora skillnad kan rimligen inte förklaras av skillnader i behov hos de äldre i kommunerna.

Diagram 7 Andel personer 80 år och äldre med plats på särskilt boende för äldre 2023, spridning mellan landets kommuner

Källa: Statistik om socialtjänstinsatser till äldre perioden 2022 (Socialstyrelsen) och Befolkningsstatistiken (SCB)

Det skulle kunna vara så att kommuner som har hårdare biståndsbedömningar för särskilt boende i stället ger de äldre hemtjänst. Det är dock tveksamt om en plats på ett boende och hemtjänst utgör substitut till varandra i någon större utsträckning givet hur många timmar hemtjänst som de äldre får idag.

En plats på ett äldreboende är en heldygnsinstats. Endast en dryg procent, motsvarande cirka 1 100 personer av befolkningen 80 år och äldre med hemtjänst hade hemtjänst dygnet runt i oktober 2023⁴ (se diagram 1 Bilaga 2). Ytterligare 1 100 äldre hade mer än 5 timmar per dag under samma tid. Mot den bakgrunden konstaterar vi att den erbjudna hemtjänsten i liten utsträckning kan vara ett substitut till en plats på ett särskilt boende. Dessutom har antalet individer med hemtjänst dygnet runt varit oförändrat sedan år 2021 samtidigt som antalet med över 5 timmar (men mindre än dygnet runt) minskat med 400 under samma period. Det tyder på att den minskande andelen äldre på särskilda boenden inte kompenseras med mer hemtjänst.

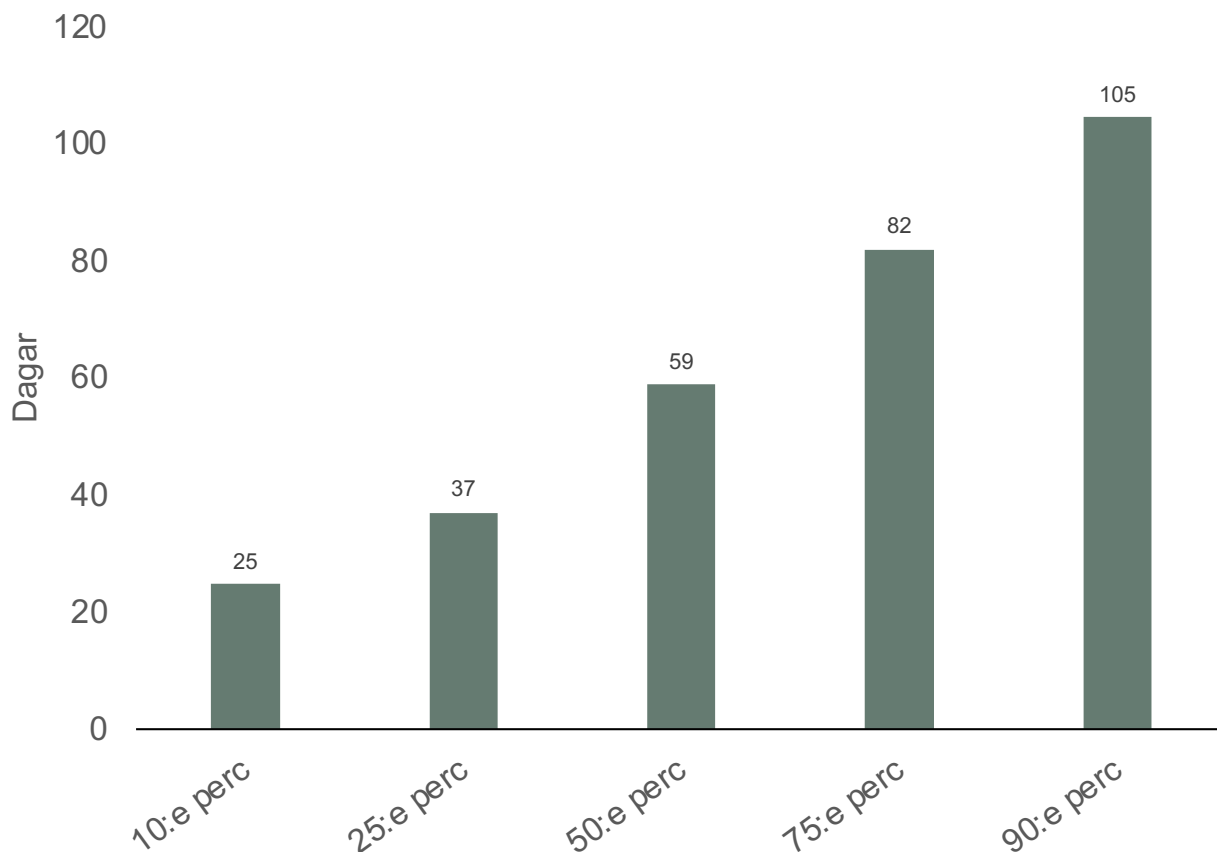
Ytterligare en indikation på att behovet de äldre har av ett särskilt boende hanteras olika mellan kommuner är att tiden mellan den äldres ansökan om insatsen och det första erbjudandet om plats varierar stort. I diagram 6 visas spridningen i genomsnittlig väntetid mellan landets kommuner⁵.

⁴ Se Statistik om socialtjänstinsatser till äldre perioden 2023 (Socialstyrelsen)

⁵ Baserat på uppgifter från 209 kommuner (72 procent)

Av diagrammet framgår att de äldre i kommunen vid den 90:e percentilen får vänta i genomsnitt fyra gånger längre på ett första erbjudande än de äldre i kommunen vid den 10:e percentilen.

Diagram 8 Spridning mellan landets kommuner i den genomsnittliga tiden från ansökningsdatum till första erbjudet om inflyttningsdatum till särskilt boende 2023.

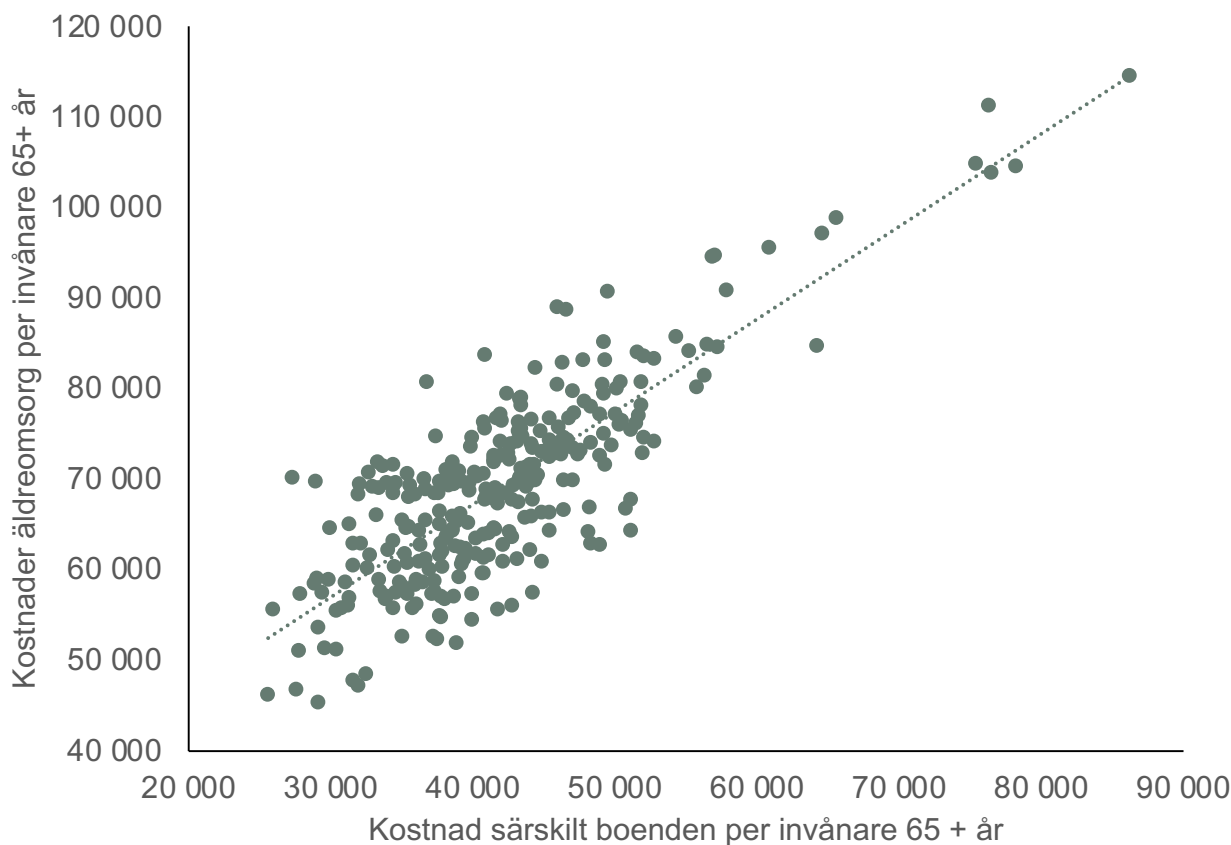

Källa: Kolada

Av diagram 9 framgår också tydligt att de kommuner som lägger stora resurser på särskilda boenden per invånare 65 år och äldre också lägger stora resurser på äldreomsorg⁶ totalt. Sambandet är mycket starkt och visar att kommuner som lägger mindre resurser på särskilda boenden inte kompenserar det med mer resurser på hemtjänst.

6 Särskilt boende för äldre och hemtjänst för äldre

Diagram 9 Sambandet mellan kostnaden för särskilt boende för invånare 65+ år per äldre och totala kostnader för äldreomsorg per invånare 65+ år bland Sveriges kommuner 2023

Källa: Räkenskapsammandrag för kommuner (SCB) och Befolkningsstatistiken (SCB)

Slutsatsen är att det är stora skillnader mellan Sveriges kommuner i hur mycket resurser de lägger på äldreomsorg. Skillnaderna kan, enligt vår bedömning, inte förklaras av skillnader i kommuninvånarnas behov.

Bedömning av behovet av platser på särskilt boende i de 50 största svenska kommunerna fram till 2032

I det följande görs en bedömning av behovet av fler platser på särskilda boenden för äldre under perioden år 2022 till 2032 i de 50 befolkningsmässigt största svenska kommunerna. Inledningsvis beskriver vi de utgångspunkter som används vid bedömning av behovet på kommunnivå. Därefter redovisas bedömningen av behovet av platser på särskilda boenden per kommun.

Det kan finnas naturliga förklaringar till att andelen äldre som bor på ett särskilt boende skiljer sig åt mellan kommunerna. Men bedömningen vi gör är att dessa inte är tillräckliga

för att förklara de stora skillnaderna mellan kommunerna (se diagram 7 i föregående avsnitt). Detta är viktigt att ha med sig när framskrivningar av behovet av nya boenden i olika kommuner ska göras.

Om vi utgick från andelen äldre med en plats på särskilt boende under år 2022 för respektive kommun, såsom i prognosen på riksnivå, skulle det innebära att kommuner med en låg andel fortsatt skulle bedömas ha ett lågt behov framöver och vice versa.

Eftersom skillnaderna till största delen inte bedöms bero på variationer i behov hos de äldre utan på mer eller mindre tuffa biståndsbedömningar i olika kommuner, måste ett antagande om en nivå som bedöms ligga nära behovet göras för att bedömningarna på kommunnivå ska ge ett meningsfullt resultat.

Vi har mot den bakgrunden gjort följande två antaganden.

1. Om en kommun har en **högre andel** av de äldre i en viss ålderskohort på särskilda boenden än i riket totalt i oktober 2022 så antas kommunens andel motsvara behovet i den ålderskohorten i kommunen fram till år 2032.
2. Om en kommun har en **lägre andel** av de äldre i en viss ålderskohort på särskilda boenden än i riket totalt i oktober 2022 så antas att andelen i riket motsvarar behovet i den ålderskohorten i kommunen fram till år 2032.

Med utgångspunkt från dessa två antaganden görs bedömningen av behovet av platser på särskilda boenden i de största 50 kommunerna fram till år 2032. Den uppskattade ökningen av antalet platser i olika kommuner beror i huvudsak på två faktorer. Den första är hur stor andel av de i kommunen som är 65 år och äldre som har en plats på ett särskilt boende år 2022. Den andra är hur antalet äldre i kommunen bedöms utvecklas fram till år 2032.

När det gäller den första faktorn är skillnaden mellan kommunerna relativt stor (se tabell 2). I tabellen redovisas spridningen i andelar mellan kommuner utifrån spridningsmåttens percentiler. I diagrammet framgår också ytterlighetsnivåerna bland de 50 kommunerna (max/min). Kommunen med lägst andel äldre på särskilda boenden hade en andel motsvarande 2,9 procent, medan kommunen med den högsta andelen hade 6 procent. Andelen i kommunen med den högsta andelen var alltså dubbelt så hög som i kommunen med den lägsta andelen.

Även när det gäller den andra faktorn, tillväxten av antalet individer 65 år och äldre, är det stor skillnad mellan kommunerna (se tabell 2). Den prognostiserade tillväxten i antalet äldre är i kommunerna i den 90 percentilen 22 procent mellan åren 2022 och 2032 medan den i kommunerna i den 10:e percentilen är knappt 9 procent. Den högsta prognostiserade tillväxten av äldre i en enskild kommun under perioden motsvarade 29 procent, medan den lägsta låg på 4 procent.

Kombinationen av dessa faktorer och våra två antaganden om hur andelen äldre på särskilda boenden utvecklas framöver bestämmer behovet år 2032 i respektive kommun, se den sista kolumnen i tabell 2. Den högsta procentuella ökningen av behovet av platser på särskilda boenden i en enskild kommun var drygt 88 procent, medan den lägsta låg på drygt 23 procent. Skillnaden är alltså hela 65 procent.

Tabell 2 Spridning av olika variabler mellan landets 50 största kommuner

	Plats på boende	65 år och äldre	Behov plats på boende
	Andel 65 år och äldre 2022 %	Antal 65 år och äldre 2022-2032 %-utveckling	Antal 65 år och äldre 2022-2033 %-utveckling
Min	2,9	3,7	23,3
10:e perc	3,4	8,6	29,0
25:e perc	3,7	13,3	32,9
50:e perc	4,0	16,2	39,6
75:e perc	4,2	19,8	50,3
90:e perc	4,6	21,9	62,2
Max	5,9	29,5	88,5

Källa: Statistikomsocialtjänstinsatsertilläldreperioden2022(Socialstyrelsen)ochBefolkningsframskrivning (SCB), egna beräkningar

Bedömningen av hur behovet av platser på särskilda boenden utvecklas skiljer sig kraftigt mellan de tre storstadskommunerna Stockholm, Göteborg och Malmö. Behovet i Malmö bedöms öka med drygt 60 procent fram till år 2032, vilket kan jämföras med drygt 40 procent i Stockholm och knappt 30 procent i Göteborg. Den huvudsakliga orsaken till de stora skillnaderna är andelen av de äldre med en plats på ett boende år 2022. Under 2022 var det knappt tre procent av de äldre 65 år och äldre i Malmö som hade en plats på ett särskilt boende. Motsvarande andel i Stockholms kommun var drygt 3,5 procent och i Göteborgs kommun drygt 4 procent. Tillväxten av antalet äldre bedöms vara densamma i Malmö och Göteborg och något högre i Stockholm.

Behovet av att bygga fler särskilda boenden för äldre i en enskild kommun kan påverkas av flera olika faktorer; bland annat den äldre befolkningens hälsa och preferenser eller hur tillgängligt och anpassat kommunens bostadsbestånd är generellt. Hur stor bristen på särskilda boenden är kan också påverkas av om det finns ett valfritetssystem, vilket ofta innebär att utbudet av boenden blir större. Att göra träffsäkra lokala prognoser är dock en utmaning. Varje kommun behöver göra egna lokala prognoser med mer utförliga analyser. Tabellen med uppskattade lokala behov kan tjäna som en fingervisning om hur kommunen ligger till och behovet av att uppmärksamma frågan lokalt.

Tabell 3

Behov av platser på särskilda boenden för äldre till 2032, 50 största kommunerna

	Befolkning, 65+ år			Särskilt boende				Ökat behov	
	2022	2032	%-utv	2022	Andel	2032	Andel	Antal	%-utv
Stockholm	155 204	194 102	25	5 622	3,6	7 906	4,1	2 284	41
Göteborg	93 915	112 569	20	4 123	4,4	5 286	4,7	1 163	28
Malmö	54 161	64 857	20	1 584	2,9	2 560	3,9	976	62
Uppsala	41 065	49 299	20	1 621	3,9	2 424	4,9	803	50
Västerås	30 814	35 937	17	1 470	4,8	1 953	5,4	483	33
Linköping	29 456	34 659	18	1 745	5,9	2 323	6,7	578	33
Örebro	29 335	34 109	16	1 248	4,3	1 749	5,1	501	40
Helsingborg	28 651	33 989	19	1 164	4,1	1 503	4,4	339	29
Norrköping	28 238	32 484	15	1 184	4,2	1 537	4,7	353	30
Jönköping	27 487	31 514	15	1 264	4,6	1 637	5,2	373	30
Umeå	22 928	26 866	17	927	4,0	1 351	5,0	424	46
Sundsvall	22 166	24 064	9	1 012	4,6	1 309	5,4	297	29
Borås	22 165	25 064	13	855	3,9	1 120	4,5	265	31
Lund	22 110	26 053	18	661	3,0	1 246	4,8	585	88
Halmstad	21 748	25 402	17	744	3,4	1 200	4,7	456	61
Eskilstuna	21 702	24 713	14	917	4,2	1 162	4,7	245	27
Gävle	21 611	24 762	15	1 079	5,0	1 448	5,8	369	34
Karlstad	19 944	23 002	15	745	3,7	1 068	4,6	323	43
Kristianstad	19 234	21 674	13	792	4,1	1 065	4,9	273	34
Nacka	18 317	23 712	29	718	3,9	1 166	4,9	448	62
Växjö	18 300	21 021	15	633	3,5	1 026	4,9	393	62
Norrtälje	18 137	22 572	24	799	4,4	1 210	5,4	411	51
Skellefteå	17 783	18 694	5	807	4,5	1 001	5,4	194	24
Kungsbacka	17 497	21 317	22	656	3,7	1 104	5,2	448	68
Luleå	16 772	18 753	12	823	4,9	1 084	5,8	261	32
Varberg	16 551	20 168	22	536	3,2	929	4,6	393	73
Södertälje	16 408	19 927	21	623	3,8	850	4,3	227	36
Gotland	16 391	18 715	14	636	3,9	939	5,0	303	48
Huddinge	15 980	19 849	24	570	3,6	816	4,1	246	43
Karlskrona	14 948	16 164	8	600	4,0	824	5,1	224	37
Kalmar	14 556	16 759	15	504	3,5	771	4,6	267	53
Haninge	14 439	17 423	21	541	3,7	788	4,5	247	46
Östersund	14 257	15 756	11	568	4,0	786	5,0	218	38
Täby	14 162	17 142	21	625	4,4	941	5,5	316	50
Örnsköldsvik	13 981	14 502	4	597	4,3	739	5,1	142	24
Nyköping	13 913	15 551	12	576	4,1	801	5,2	225	39
Falun	13 901	15 080	8	540	3,9	780	5,2	240	44
Botkyrka	13 762	16 716	21	499	3,6	713	4,3	214	43
Järfälla	13 638	16 051	18	453	3,3	740	4,6	287	63
Solna	12 957	15 040	16	527	4,1	688	4,6	161	30
Uddevalla	12 501	14 251	14	588	4,7	725	5,1	137	23
Hässleholm	12 295	13 463	9	496	4,0	689	5,1	193	39
Sollentuna	12 034	14 676	22	494	4,1	719	4,9	225	46
Falkenberg	11 676	13 625	17	462	4,0	674	5,0	212	46
Trollhättan	11 417	13 027	14	410	3,6	561	4,3	151	37
Skövde	11 356	12 984	14	445	3,9	609	4,7	164	37
Mölndal	11 232	13 331	19	447	4,0	598	4,5	151	34
Västervik	10 958	11 749	7	441	4,0	591	5,0	150	34
Borlänge	10 880	11 981	10	343	3,2	526	4,4	183	53
Ängelholm	10 644	12 653	19	373	3,5	603	4,8	230	62
Totalt	1 153 577	1 357 771	18	46 087	4,0	64 837	4,8	18 750	41

Bilaga 1

Definition percentiler

10:e percentilen

10:e percentilen är det värde som 10 procent av samtliga värden är mindre än och 90 procent är större än.

25:e percentilen

25:e percentilen är det värde som 25 procent av samtliga värden är mindre än och 75 procent är större än.

50:e percentilen (medianen)

50:e percentilen är det värde som 50 procent av samtliga värden är mindre än och 50 procent är större än.

75:e percentilen

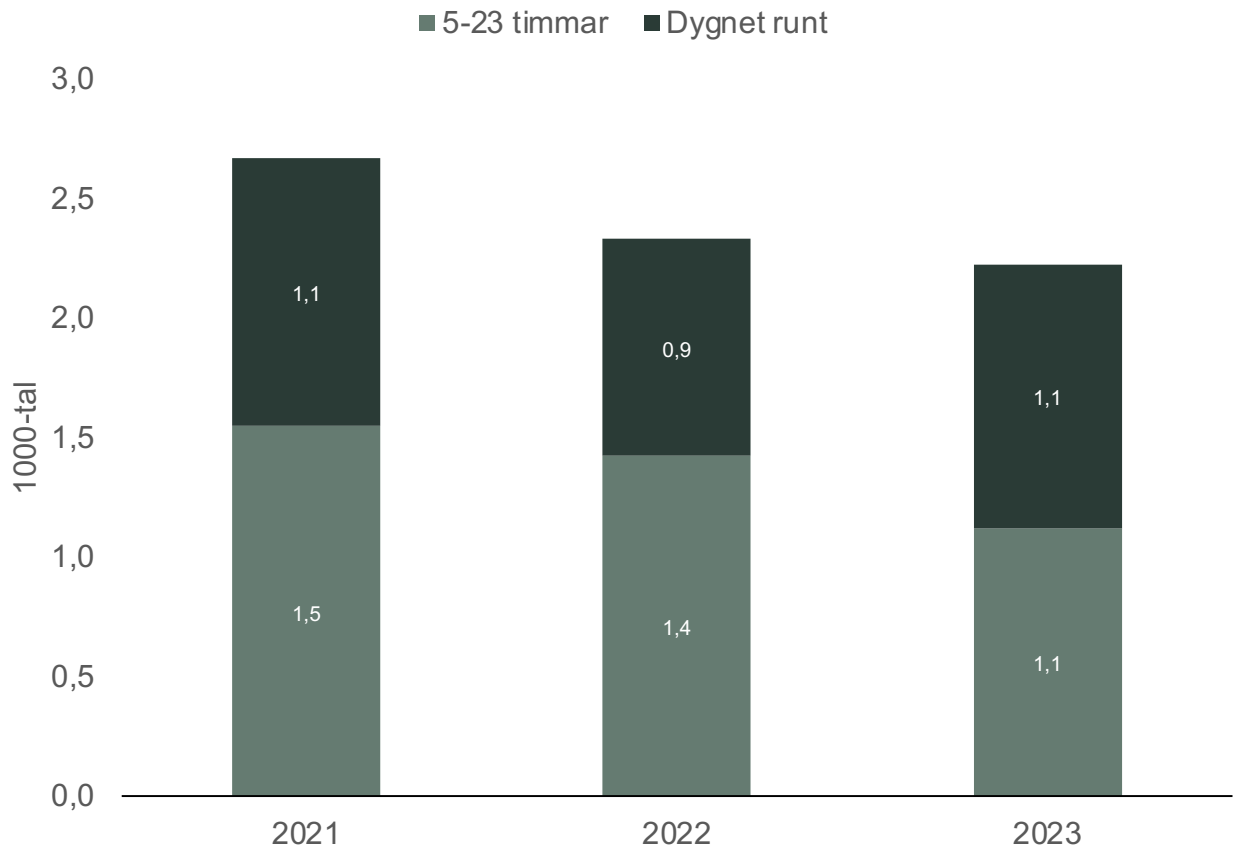
75:e percentilen är det värde som 75 procent av samtliga värden är mindre än och 25 procent är större än.

90:e percentilen

90:e percentilen är det värde som 90 procent av samtliga värden är mindre än och 10 procent är större än.

Bilaga 2

Diagram 1 Antal personer 80 år och äldre som hade hemtjänst mer än 5 timmar per dygn perioden 2021–2023

Källa: Statistik om socialtjänstinsatser till äldre perioden 2021–2023